

Keuzen van kiezers

Het kabinet-Lubbers heeft op prinsjesdag weer een Miljoenennota gepresenteerd. Daarmee is het jaarlijkse startschot gegeven voor de discussie over de beleidsvoornemens. De omvang van de maatregelen heeft al aanleiding gegeven tot kritische geluiden. In plaats van de eerder verwachte f. 3 mrd. is het voornemen nu om f. 7 mrd. op de overheidsuitgaven te bezuinigen. Tegenover een verlaging van de belastingen staan forse bezuinigingen op onderwijs, gezinszorg en volksgezondheid.

Op een aantal plaatsen in de troonrede onderstreept de regering dat de mogelijkheden van de overheid om belangrijke sociale en economische problemen tot een oplossing te brengen beperkt zijn. Gespreide verantwoordelijkheid lijkt een steeds belangrijker beleidsbeginsel te worden: „Het opkomen voor het zwakke en waardevolle zal door overheid en samenleving moeten gebeuren”. Indien het beginsel van gespreide verantwoordelijkheid serieus wordt genomen, zal de regering voor haar beleid een zo breed mogelijk draagvlak zoeken, niet alleen in het parlement, maar ook in de samenleving. Enig inzicht in de opvattingen van kiezers in dezen lijkt dan niet ongewenst. Dit inzicht kan worden verkregen uit de resultaten van door ons verricht onderzoek. Dit onderzoek is gestart kort na de verkiezingen voor de Provinciale Staten op 18 maart 1987 en gebaseerd op een landelijke steekproef van 864 kiesgerechtigde burgers 1).

Sociaal-economisch beleid

In tabel 1 zijn de reacties weergegeven van de respondenten op vijf uitspraken, te weten:

- de regering zal zoveel mogelijk de zwaarste lasten leggen op de sterkste schouders;
- de regering doet te weinig voor de zwakkeren in de samenleving;
- de levensomstandigheden van actieven en niet-actieven gaan steeds grotere verschillen vertonen;
- de ministers beseffen te weinig wat de echte gevolgen zijn van hun wetsvoorstellen voor de samenleving;
- te veel van onze belastinggelden wordt door de regering verkeerd besteed.

Uit de tabel blijkt dat 55% van de totale steekproef van kiesgerechtigde ondervraagden (zie kolom: Kiezer '87) het er niet mee eens is dat de regering de sterkste schouders belast. In feite vindt 52% dat de regering te weinig

doet voor de zwakkeren in onze samenleving, en 64% dat de verschillen tussen actieven en niet-actieven steeds groter worden. Van de respondenten vindt 49% dat de ministers te weinig beseffen wat de gevolgen zijn van hun wetsvoorstellen voor de samenleving, en 54% dat te veel van onze belastinggelden door de regering verkeerd wordt besteed 2).

Aan de respondenten is ook de vraag gesteld: „Stel dat er stemplicht zou zijn en er morgen verkiezingen voor de Tweede Kamer zouden worden gehouden, op welke partij zou u dan stemmen?”

Wanneer we de percentages per regel vergelijken, dan zien we dat de oordelen over het kabinetsbeleid samenhangen met de partijkeuze. Dat is niet zo verwonderlijk. Opmerkelijker is dat ook zo'n 40% van de CDA/VVD-stemmers vindt dat de huidige regering niet de sterkste schouders belast en dat te veel belastinggelden verkeerd worden besteed; en dat ruim eenderde van de CDA-stemmers vindt dat de huidige regering te weinig doet voor de zwakkeren in de samenleving. Wellicht heeft dit niet verwaarloosbare deel van de achterban andere opvattingen over 'solidariteit', 'gespreide verantwoordelijkheid' en de rol van een terugtrekkende overheid dan de partijtop. Voorts is opmerkelijk dat een meerderheid van CDA/VVD-stemmers van oordeel is dat het verschil tussen actieven en niet-actieven steeds groter wordt. Slechts een kleine minderheid is het niet met deze uitspraak eens.

Het beleid van het kabinet-Lubbers staat onmiskenbaar in het teken van bezuinigingen op de overheidsvoorzieningen. Laten we veronderstellen dat bezuinigingen onvermijdelijk zijn. Enkele voor de hand liggende vragen zijn dan op welke posten moet worden bezuinigd, in welke mate hierop moet worden bezuinigd en in hoeverre bezuinigingsoperaties van de regering aansluiten bij de opvattingen van de (eigen) kiezers.

In tabel 2 is de mening van de kiezers weergegeven over bezuinigingen op gezondheidszorg, onderwijs en politie/justitie. Aan deze drie posten samen wordt bijna de helft van het overheidsbudget besteed.

De respondenten is in feite gevraagd aan te geven op welke uitgavenposten zij zouden bezuinigen als de overheid 10% minder zou mogen uitgeven. Ter informatie kregen de respondenten een overzicht met de huidige verdeling van de overheidsuitgaven over gezondheidszorg, onderwijs en politie/justitie (respectievelijk 23, 20 en 4%) 3).

De overeenkomst van de meningen van de onderscheiden kiezers is frappant. Steeds een grote meerderheid van de kiezers wil op deze drie posten helemaal niets of minimaal (1%-punt)

1) Hierbij zij vermeld dat sedert ons eerste verslag in *ESB* van 29 juli 1987 de antwoorden van twintig nagekomen interviews in onze analyse zijn verwerkt. Een eerste controle voor de steekproef als geheel heeft geen wijzigingen te zien gegeven in de vermelde percentages.
2) De percentages weet niet/geen antwoord zijn uit tabel 1 op eenvoudige wijze af te leiden, indien men er rekening mee houdt dat de som van de percentages in de kolom 'Kiezer '87' (en in de overige kolommen) steeds 100 dient te zijn. Met een enkele uitzondering zijn de percentages weet niet/geen antwoord steeds 5 of minder.

Tabel 1. Sociaal-economische oordelen naar partijkeuze, in procenten

	PvdA	D'66	CDA	VVD	Kiezer '87
Regering belast sterkste schouders					
- (helemaal) eens	12	24	31	30	22
- neutraal	11	15	22	28	17
- (helemaal) oneens	73	61	42	40	55
Regering doet te weinig voor zwakkeren					
- (helemaal) eens	81	64	36	15	52
- neutraal	7	20	24	32	18
- (helemaal) oneens	9	13	36	52	26
Verskil actieven/niet-actieven groter					
- (helemaal) eens	78	61	57	55	64
- neutraal	7	21	18	23	14
- (helemaal) oneens	10	12	14	19	14
Ministers beseffen gevolgen te weinig					
- (helemaal) eens	63	56	38	35	49
- neutraal	17	21	20	21	18
- (helemaal) oneens	12	23	37	40	25
Te veel belastinggelden verkeerd besteed					
- (helemaal) eens	69	57	40	44	54
- neutraal	19	30	26	42	25
- (helemaal) oneens	3	10	22	13	11

Tabel 2. Oordelen over bezuinigingen naar partijkeuze, in procenten

	PvdA	D'66	CDA	VVD	Kiezer'87
Gezondheidszorg:					
- niets bezuinigen	81	67	68	63	74
- minimaal bezuinigen	8	14	12	10	9
Onderwijs:					
- niets bezuinigen	79	79	67	68	74
- minimaal bezuinigen	11	19	16	15	13
Politie/justitie:					
- niets bezuinigen	80	79	86	92	83
- minimaal bezuinigen	14	12	10	4	12

bezuinigen. Nog frapperanter is misschien dat een nadere analyse uitwijst dat van deze 775 kiezers er 564 (73%) zijn die tegelijkertijd niets of slechts minimaal willen bezuinigen op elk van deze drie posten. Bijna de helft van deze respondenten zou bovendien niets bezuinigd willen zien op de sociale uitkeringen. Defensie is minder populair. Slechts een kwart van deze respondenten wil er niets of minimaal op bezuinigen, terwijl eenderde meer dan de helft van het budget ervoor zou wegbezuinigen. Bijna tweederde van deze groep van 564 respondenten wil niets of minimaal bezuinigen op de post sport, recreatie en kunsten en 60% zou niets of minimaal bezuinigd willen zien op de post woningbouw, huur- en koopsubsidies. Tweederde is het ook (helemaal) eens met de uitspraak dat de koopkracht van de lagere inkomens dient te worden verhoogd.

Bezuinigingen moeten volgens deze groep worden gevonden bij defensie en bij 'andere uitgaven' (ontwikkelingshulp, openbaar bestuur e.d.). Op deze posten wil men gemiddeld 3,4 en 3,1%-punt bezuinigen. Te zamen is dat twee derde van het totale te bezuinigen bedrag. In aanmerking genomen dat de 'andere uitgaven' 2,5 keer zo groot zijn als de uitgaven voor defensie, is het duidelijk dat defensie het in de ogen van de kiezers relatief het zwaarste moet ontgelden.

Bovenstaande korte beschrijving zou de indruk kunnen wekken dat het hier om een zeer homogene categorie van kiezers gaat. Dat is echter niet het

geval. Om maar iets te noemen: 41% van deze categorie zei op een van de regeringspartijen te zullen stemmen en 38% zou op een van de twee grootste oppositiepartijen stemmen. Voorts blijkt deze categorie, globaal gesproken, in drie gelijke delen uiteen te vallen wat betreft het vertrouwen in het tweede kabinet-Lubbers (respectievelijk veel, neutraal en weinig). Vermoedelijk is de volgende karakterisering van de betreffende (omvangrijke) categorie nog het meest van toepassing: verschil in politieke oriëntatie kan saamengaan met een gemeenschappelijke wens: de overheid als schild voor de zwakkeren.

J.W. Letterie
P.A.G.M. Suijkerbuijk

De auteurs zijn verbonden aan de vakgroep politicologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

3) Aan de overige vijf uitgavencategorieën defensie, woningbouw/huur- en koopsubsidies, wegen/dijken/openbaar vervoer, sport/recreatie/kunsten en andere uitgaven (ontwikkelingshulp, openbaar bestuur en dergelijke) werd respectievelijk 9, 9, 5, 5 en 25% uitgegeven.

4) Om technische redenen hebben we in tabel 2 de 'weet niet/geen antwoord'-categorie buiten de analyse gelaten (5% voor de steekproef als geheel) en bovendien een categorie van kiezers die meer wilde bezuinigen op een bepaalde post (met name: defensie) dan eraan wordt uitgegeven (wederom 5% voor de steekproef als geheel). Dus a wordt 775.